

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Aspekt egodeismu ve filosofické a beletristické
reflexi**

Jiřina Havlová, DiS.

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Aspekt egodeismu ve filosofické a beletristické
reflexi**

Jiřina Havlová, DiS.

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Kastnerová, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 20. duben 2012

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce PhDr. Martině Kastnerové, Ph.D. za velmi cenné připomínky a podněty.

1	ÚVOD	1
2	PŘEHODNOCENÍ HODNOT FRIEDRICHA NIETZSCHEHO	3
2.1	Nietzschova teorie dekadence	3
2.2	Nietzschova koncepce nadčlověka.....	4
2.3	Nietzschova koncepce věčného návratu.....	6
3	ABSOLUTNÍ SUBJEKTIVISMUS LADISLAVA KLÍMY.....	8
3.1	Klímova koncepce Boží filosofie.....	8
3.2	Klímova koncepce velkého člověka.....	9
3.3	Klímova koncepce koloběhu věčnosti	11
4	F. M. DOSTOJEVSKÝ A JEHO VÍRA V ČLOVĚKA	13
4.1	Koncepce egodeismu u Dostojevského.....	13
4.2	Dostojevského koncepce Bohočlověka a člověkoboha.....	14
4.3	Dostojevského koncepce teologické ideje nesmrtnosti.....	16
5	ANTAGONISMUS LEONIDA NIKOLAJEVIČE ANDREJEVA.....	18
5.1	Andrejevova koncepce racionálního egodeismu.....	18
5.2	Andrejevova teorie věčného vězení	20
6	EGODEISMUS V KOMPARACÍCH KONCEPCÍ NIETZSCHEHO, KLÍMY, DOSTOJEVSKÉHO, ANDREJEVA.....	21
6.1	Shody a odlišnosti v koncepcích egodeismu.....	21
6.2	Shody a odlišnosti v koncepcích nového člověka.....	22
6.3	Shody a odlišnosti v koncepcích imortality	25
7	ZVÁŽENÍ VZÁJEMNÉ A SPOLEČNÉ INSPIRACE	27
8	ZÁVĚR	29
9	SEZNAM LITERATURY	32
10	RESUMÉ	35

1 ÚVOD

Výraz egodeismus byl explicitně zmíněn teprve v první polovině dvacátého století v dílech českého myslitele Ladislava Klímy.¹ Je tedy nezbytné objasnit si význam zmíněného slova dříve, nežli bude rozvíjeno samotné téma egodeismu. Latinský výraz *ego* se překládá do českého jazyka zájmenem „já“,² znamená „těžiště a střed jedinečné lidské osoby, jejího prožívání a sebeprožívání“,³ a zároveň může být použit jako „východisko jednání a zájmu i lidských vztahů vůči ‚ty‘“. ⁴ Z latiny je převzata také druhá část slova egodeismus, ve které je výraz deismus odvozený od slova *deus*, tedy „bůh, božstvo“⁵ a je vykládán jako náboženský názor, v němž sice Bůh existuje, ale pouze jako stvořitel života i hmoty, neovlivňuje dále životy lidí ani dění světa.⁶ Egodeismus v pojetí Ladislava Klímy představuje nový filosofický koncept člověka, ve kterém jedinec sám sebe považuje za Boha.⁷

Jak objasňuje název, téma bakalářské práce se vztahuje k reflexi egodeismu u světových autorů osmnáctého, devatenáctého a dvacátého století zejména v jejich filosofických a beletristických dílech. Těmito filosofy jsou Friedrich Nietzsche, ruští spisovatelé Fjodor Michajlovič Dostojevský a Leonid Andrejev, a v neposlední řadě rozporuplný český filosof Ladislav Klíma. V dílech vybraných autorů kromě Ladislava Klímy sice není výraz egodeismus explicitně použit, přesto se v nich vždy nachází určitá koncepce sebezbožštění, tedy v podstatě ekvivalent egodeismu. Jelikož je námět egodeismu pro rozsah bakalářské práce příliš široký, je téma zaměřené kromě komparace a kritické reflexe filosofických názorů jednotlivých autorů zvláště na problematiku koncepce nového člověka a na otázku věčného života. V jednotlivých kapitolách jsou představeny základní koncepce egodeismu každého z vybraných autorů, po nich v podkapitolách následuje detailnější zpracování koncepcí nového člověka a problematiky nesmrtnosti lidské duše; součástí koncepce nového člověka je výklad vztahu egodeisty a společnosti. V následujících dvou kapitolách jsou komparovány předchozí koncepce a je zvážena možnost jejich vzájemného ovlivnění nebo dokonce společného zdroje jejich inspirace, v závěru bakalářské práce je umístěno konečné shrnutí předchozích poznatků z komparací daných myslitelů. Jedním z důležitých cílů

¹ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 254 – 295.

² KOLEKTIV AUTORŮ. *Filosofický slovník*, s. 99.

³ SOKOL, J. *Malá filosofie člověka. Slovník filosofických pojmů*, s. 294.

⁴ Tamt., s. 294.

⁵ KÁBRT, J. *Latinsko/český slovník*, s. 165.

⁶ SOKOL, J. *Malá filosofie člověka. Slovník filosofických pojmů*, s. 288.

⁷ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 260 – 278.

předložené bakalářské práce je pátrání po vzájemné nebo společné inspiraci již zmiňovaných čtyř myslitelů, dalším cílem je nejen zpřehlednění základních koncepcí egodeismu u daných autorů, ale také komparace konceptů nového člověka včetně jeho vztahu ke společnosti a komparace koncepcí imortality.

2 PŘEHODNOCENÍ HODNOT FRIEDRICHA NIETZSCHEHO

2.1 Nietzscheova teorie dekadence

Friedrich Nietzsche je přesvědčený, že druh pesimismu, který se v Evropě objevuje v devatenáctém století, do budoucna míří pouze k nihilismu. Z tohoto důvodu hledá odlišný typ pesimismu, který by byl změnou původní morálky na morálku vycházející z podstaty dionýsovského živlu.⁸ Německého myslitele bezprostředně oslovují otázky týkající se lidského bytí, zabývá se detailně otázkou charakteru a kvality lidského života, uvažuje, jakým by se lidský život mohl do budoucna stát. Odpověď k této otázce však úmyslně nedává, protože jí nechává otevřený prostor pro odlišné alternativy.⁹

Nietzsche své filosofické úvahy začíná v dávné historii, neboť zdůrazňuje, že antický svět stál na nebezpečné hranici konce mnohem dříve, nežli v době, kdy se podle Platóna objevilo učení Sókrata; Sókratovým příchodem ale nebezpečí dostalo konkrétní jméno – původní instinkty nahradila dialektika a logika, vznikl svět rozumu a svět pudů skončil svoji existenci.¹⁰ Usuzuje tak, že právě Sókratovo učení o rozumovém principu zapříčinilo ztrátu vyváženosti západní společnosti, která tím udělala krok zpět. Přestože měl tento rozumový svět bezpochyby svá omezení v oblasti filosofie – například nemohl zodpovědět otázky lidské zranitelnosti a smrtelnosti – brzy úspěšně pronikl do škol.¹¹ Postupem času se ale zmíněný racionální přístup stal velice dekadentním, lidé přestali poslouchat svoje instinkty a nechali se dobrovolně omezit rozumem, který nekompromisně vyžadoval podřízení se křesťanství a jeho morálce.¹²

Nietzsche se domnívá, že se křesťanská společnost dostala do degenerativního procesu díky resentimentu mnohem dříve, nežli si to Evropa posledních několik století uvědomovala; lidé se nevyvinuli ve vyspělejší formu civilizace, naopak upadli do ponižujícího procesu degenerace, v němž setrvávají dodnes.¹³ Z této své hypotézy německý myslitel vyvozuje, že je zapotřebí nové hierarchizace hodnot, které by byly postaveny na individualitě a osobní zodpovědnosti,¹⁴ takže za spravedlivost považuje

⁸ DIENSTAG, J. F. *Nietzsche's Dionysian pessimism*, s. 923 – 925. [cit. 2012–03-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/3117722>>.

⁹ SCHACHT, R. Nietzsche's kind of philosophy. In: MAGNUS, B. – HIGGINS K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 154 – 155.

¹⁰ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 23 – 29.

¹¹ MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. Nietzsche's works and their themes. In: MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 23.

¹² NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 23 – 29.

¹³ Tamt., s. 135 – 136.

¹⁴ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 86 – 95.

nerovnost lidí v jejich myšlení a vůli.¹⁵ Domnívá se, že rozum je pouhou náhodou, zatímco instinkty jsou lidem vrozené; instinkty jsou tedy pro člověka důležitější, protože jsou spojeny s primární podstatou – vůlí k moci.¹⁶

Friedrich Nietzsche sice hledá cestu zpátky k obrození lidstva, hlásá návrat k původnímu stavu přirozenosti člověka, nemá se však jednat o rychlou změnu všeho lidského, nýbrž o postupné učení naslouchání instinktům.¹⁷ Nadějí lidstva na přežití by se podle německého myslitele mohl stát návrat k mýtům, které představují rovnováhu k nynějšímu rozumovému světu.¹⁸ Z nich by se následně mělo odvíjet vše další až do chvíle, kdy by lidský jedinec – nadčlověk – dospěl k poznání, že „Život sám nutí nás, abychom stanovili hodnoty; život sám hodnotí námi, když stanovíme hodnoty“.¹⁹

2.2 Nietzscheova koncepce nadčlověka

Nietzsche se domnívá, že nihilismus znamená jisté „interregnum“,²⁰ v němž sice byly zavrhnuty staré křesťanské hodnoty, ale ještě nebyly utvořeny nové. Tuto dobu považuje za experimentální fázi,²¹ přechod mezi posledním člověkem a nadčlověkem,²² ale zároveň ji pokládá za jednoznačnou naději pro další vývoj člověka.²³

Pojem zbožštění je v Nietzscheově koncepci synonymem pro nadčlověka, a přestože pojem egodeismus není vyjádřený explicitně jako u pozdějšího Ladislava Klímy, může se za něj v Nietzscheově chápání egoismu jako základní vlastnosti člověka považovat.²⁴ „Popíráme boha, popíráme zodpovědnost v bohu: *tím* teprve osvobozujeme svět.“²⁵ Německý myslitel tímto argumentuje, že jedinec je součástí většího celku, neexistuje nic nad ním, čeho by se musel bát; míní tím také, že jedinec je svobodný teprve tehdy, když pochopí svoji nezávislost na Bohu. Vývoj člověka je totiž pouhou bezúčelnou náhodou a není determinován.²⁶

¹⁵ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 105.

¹⁶ NIETZSCHE, F. *Ranní červánky*, s. 82.

¹⁷ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 165.

¹⁸ MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. Nietzsche's works and their themes.

In: MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 24.

¹⁹ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 52.

²⁰ NIETZSCHE, F. *Ranní červánky*, s. 197 – 198.

²¹ Tamt., s. 198.

²² NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9 – 14.

²³ PIPPIN, R. P. Nietzsche's alleged farewell: The premodern, modern, and postmodern Nietzsche.

In: MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 259.

²⁴ HRBEK, M. „Smrt Boha“ v Nietzscheově filosofii, s. 187.

²⁵ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 72.

²⁶ Tamt., s. 71 – 72.

Důležitá myšlenka koncepce nadčlověka je, že „Žádnému jednotlivci, *pokud* chce štěstí, nechť nikdo nedává předpisy, jak ho dosáhnout: neboť individuální štěstí prýští z vlastních, nikomu neznámých zákonů [...]“.²⁷ Nietzsche vidí nejhorší překážku k dosažení svobody jednotlivce v křesťanské morálce. Jak zdůrazňuje, tato morálka zabíjí individuální svobodu člověka, protože jedinec nemá možnost být sám sebou.²⁸ V zájmu budoucího člověka musí být všechno, co se dosud týkalo lidských křesťanských hodnot, bez lítosti odstraněno.²⁹ Jedinec je doopravdy svobodný pouze za okolností, v nichž si uvědomuje, co za svoji svobodu obětuje. Svobodou je míněn neustálý boj proti lidem či proti okolnostem, a také proti sobě samému; nejdůležitější je vědomí hodnoty jedincem překonané námahy a útrap.³⁰ Nadčlověk je osobností, která si je vědoma vlastní jedinečnosti a reálné zodpovědnosti za svůj život, plně přijímá život do svých rukou, se vším okolo, co zevní i vnitřní svět přináší. Nadčlověk není závislý na nikom jiném, nežli na sobě a jeho jednání závisí výhradně na přirozených instinktech,³¹ protože „velký člověk má mít jasno o svém původu, i o nahodilých okolnostech, jimž vděčí za své bytí“.³²

Nejhorší překážkou lidské přirozenosti je přijetí morálky, která brání tomu, aby lidé mohli vše správně poznávat. Nietzsche zdůrazňuje nutnost protikladů a vyhledávání neklidu duše pro důležitost duševního vývoje člověka a jeho poznání.³³ Oproti již zmiňovanému Sókratovi tvrdí, že „teprve na konci poznání všech věcí pozná člověk sám sebe. Neboť věci jsou jen hranicemi člověka.“³⁴ V koncepci nadčlověka dochází k relativizaci pojmů dobra a zla, Nietzsche se domnívá, že „jakmile člověk dosáhne pocitu moci, cítí a nazývá se *dobrým*: a právě tehdy ho ostatní, vůči nimž musí svou moc *užít*, vnímají jako *zlého* a také ho tak nazývají“.³⁵ Hierarchie mezi jednotlivci je nutností, mezi silnými a slabšími musí být rozdíl v moci, neboť je nutné zachovat hodnoty k přežití lidstva jako celku vládou pouze těch nejsilnějších.³⁶ Nadčlověk si je vědomý toho, že má moc nad těmi, kteří nejsou jako oni silní a vznešení; sám sobě stanovuje zákony, morálku, ale také sám sebe posuzuje. Jestliže však chce, může propůjčit právo k moci jiným, aby ho soudili.³⁷ Zároveň k tomuto tématu Nietzsche podotýká, že pravda a spravedlnost je relativní, protože každý člověk posuzuje svoje

²⁷ NIETZSCHE, F. *Ranní červánky*, s. 68.

²⁸ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 107.

²⁹ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 39.

³⁰ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 146 – 148.

³¹ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 28 – 29.

³² KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 33.

³³ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 49.

³⁴ NIETZSCHE, F. *Ranní červánky*, s. 37.

³⁵ Tamt., s. 116.

³⁶ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 143 – 145.

³⁷ NIETZSCHE, F. *Ranní červánky*, s. 193.

činy odlišně.³⁸ Nietzsche zločiny proti společnosti ve svém díle explicitně neschvaluje ani neodsuzuje, pouze tvrdí, že zločinec je nemocný člověk, kterému společnost nedovolila svobodně používat instinkty.³⁹ Dále upřesňuje, že nadčlověk si je plně vědom svého zločinu proti jiným lidem, ale vždy uvažuje nad tím, jestli si svůj čin dokáže obhájit sám před sebou.⁴⁰

2.3 Nietzscheova koncepce věčného návratu

V úvodu této podkapitoly je nezbytné připomenout, že věčný návrat téhož není přímo spojen s vírou v nesmrtelnou duši, ale naopak spočívá v myšlence konečné lidské smrtelnosti.⁴¹ Koncepce věčného návratu se stává určitým postojem k životu, praktickým návodem k existenci člověka; nemusí být považována za filosofickou teorii, která se vztahuje k času a k samotnému bytí.⁴² Nietzsche se domnívá, že se křesťanství v určitém směru mstí lidem, protože jim vnucuje učení o nesmrtelné duši a věčných trestech, které jsou horší než myšlenka konečné smrti. Německý myslitel dochází k názoru, že Kristus chtěl zemřít proto, aby lidem dokázal, že se tento zákon nesmrtelnosti musí zničit.⁴³ Nietzsche neuznává posmrtný život, dle něho je duše smrtelná a po smrti již nic není; z toho vychází jeho přesvědčení, že by nadčlověk měl celý život prožít naplno a podle sebe, resp. v souladu s instinkty.⁴⁴ Nový člověk nepochybuje o smrtelné duši ani tělu,⁴⁵ protože „konečnost tohoto života je mu první a nejdůležitější podmínkou života vůbec“.⁴⁶

Koncept věčného návratu je pokusem o zdoání nihilismu, je návodem, ve kterém nový člověk začíná chápat důležitost svého přítomného života; je radou, aby si jedinec vážil sebemenší chvíle svého žití, protože ví, že posmrtný život neexistuje.⁴⁷ Jedinec s novými hodnotami se musí ztotožnit s myšlenkou na to, že naděje příštího života neexistuje, že jeho život má svůj konec i začátek. Pro dnešního člověka je ta myšlenka složitá, protože je změnou dřívějšího vzorce myšlení, kdy byla lidskou nadějí víra v nesmrtelnost duše. Nietzsche upozorňuje, že lidská smrtelnost neznamena pouze omezení, jak se dřívější lidé domnívali, ale naopak přináší možnosti

³⁸ SOLOMON, R. C. Nietzsche ad hominem: Perspectivism, personality and resentment.

In: MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 195 – 197.

³⁹ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 158 – 159.

⁴⁰ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 94.

⁴¹ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 133.

⁴² SOLOMON, R. C. Nietzsche ad hominem: Perspectivism, personality and resentment.

In: MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 186 – 187.

⁴³ NIETZSCHE, F. *Ranní červánky*, s. 47 – 50.

⁴⁴ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 49 -50.

⁴⁵ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 15.

⁴⁶ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 133.

⁴⁷ HRBEK, M. „Smrt Boha“ v Nietzscheově filosofii, s. 42 – 43.

různých rozhodnutí.⁴⁸ Suicidium Friedrich Nietzsche sice schvaluje, ale zdůrazňuje, že je nutné zemřít hrdě. Jestliže už nadčlověk nemůže žít podle svých hodnot a ztratí tím smysl života, je důležité zemřít bez své i cizí lítosti.⁴⁹ Nadčlověk by měl využít každého okamžiku svého života tak, aby si přál jeho nekonečné opakování. V tom by měl podle Nietzscheho spočívat vlastní lidský smysl, protože jinak život smysl vůbec nemá.⁵⁰ Věčný návrat téhož je určovaný pouze člověkem, nikoli nadpřirozeným Bohem, protože jen člověk si dokáže vytvářet vlastní svět každým přítomným okamžikem. Nadčlověk se může v každém okamžiku života rozhodnout, jak bude pokračovat jeho život v dalším okamžiku, co bude chtít tvořit dál; v tom spočívá také jedna z hodnot nové lidské svobody.⁵¹

Koncepce nadčlověka a koncepce věčného návratu se navzájem doplňují, jedno nemůže existovat bez druhého, aniž to vyvolá rozpor Nietzscheovy filozofie, nebo dokonce obvinění z fanatismu. Koncepce nadčlověka je pouhým učením fanatismu, jestliže je pojata bez učení věčného návratu, a naopak koncepce věčného návratu je nesrozumitelná bez koncepce nadčlověka.⁵²

⁴⁸ DIENSTAG, J. F. *Nietzsche's Dionysian pessimism*, s. 934 – 935. [cit. 2012–03-20].

Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/3117722>>.

⁴⁹ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 138.

⁵⁰ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 42 – 65.

⁵¹ HRBEK, M. „Smrt Boha“ v Nietzscheově filosofii, s. 48 – 53.

⁵² KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 60 – 64.

3 ABSOLUTNÍ SUBJEKTIVISMUS LADISLAVA KLÍMY

3.1 Klímova koncepce Boží filosofie

Ladislav Klíma vychází z koncepce egosolismu, ze kterého usuzuje na nezbytnost egodeismu, protože „egosolismus je postulát Boha“.⁵³ Egosolismem je označováno přesvědčení, v němž se člověk domnívá, že existuje pouze jeho vědomí a to si vytváří svět podle sebe. Klíma na egodeismus usuzuje z rozvinutí koncepce egosolismu, protože se domnívá, že egosolismus zákonitě „činí člověka Jediným, Vším, Bohem“.⁵⁴ Absolutní subjektivismus je zároveň označován jako „teoretický egoismus“,⁵⁵ a jak píše tento myslitel, „ti, kdož prohlašují *každý* sen za pouhou hru fantazie, byli by znamenitými teoretickými egoisty“.⁵⁶ Podstatou světa je pouze intelektuální zdání, a tedy neexistuje vůbec nic, „zdá se nám, že se nám zdá, že něco jest“.⁵⁷ Z předchozích tvrzení lze vyvodit, proč Klíma neuznává materialismus ani zevní svět. Vše je myšlenkou v božském vědomí, člověk myslící jako egosolista nevládne nikomu a všem, je nad čímkoli povznesený. Nejvyšším vyjádřením Klímovy filosofie, ke kterému došel v závěru svého života, je poznání „jsem jen má Zář“,⁵⁸ což vyjadřuje praktické úsilí o dosažení tzv. Deoesence. Deoesence je dokončením teoretického egodeismu, jeho nejvyšším stupněm a praxí, kdy egosolista splyne s Bohem.⁵⁹ Český myslitel tvrdí, že jeho „Boží Filosofie“⁶⁰ je pohodlná a nenáročná, protože stačí pochopit jednoduchou věc, že jedinou pravdou je vlastně absurdnost.⁶¹ Je přesvědčený, že ostatní lidé mají strach, že odhalí tuto absurdnost, protože pravda neexistuje jako daná lidská hodnota, je pouze „jako začátek kruhu [...] všude a nikde“.⁶²

Základním poznatkem se Klímovi stává východisko, že jedinou pravdou je absolutně rozkazující vůle; rozkaz vůle se týká všeho, ať je to živé či neživé.⁶³ Autor uznává svobodu člověka pouze v jeho vládnutí, protože jako Bůh může vše a nikdo mu v tom nemůže zabránit.⁶⁴ Zdůrazňuje, že vše je duševním stavem a svět tvoří navzájem na sebe působící duševní stavy; jedinou vrozenou podstatou je naše vědomí.

⁵³ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 274.

⁵⁴ Tamt., s. 256.

⁵⁵ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 7.

⁵⁶ Tamt., s. 7.

⁵⁷ Tamt., s. 7.

⁵⁸ KLÍMA, L. *Filosofické listy*, s. 62, *Traktáty a diktáty*, s. 290.

⁵⁹ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 288 – 290.

⁶⁰ Tamt., s. 270.

⁶¹ Tamt., s. 277 – 278.

⁶² KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 5.

⁶³ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 175 – 177.

⁶⁴ Tamt., s. 134.

Vědomí, které je univerzem, je naprosto dokonalé a není o něm možné vůbec pochybovat. Autor neuznává objektivní zevní svět, oproti tomu vnitřní svět pojímá jako duševní stav božského vědomí.⁶⁵ Vědomí je pouze jedno, ale je obsažené ve všem a také poznání je zbytečné, protože Bůh nemusí poznávat, jenom si hraje a poroučí.⁶⁶ Vědomí tvoří naše vůle, která představuje naprosto vše. Zde se sice autor odvolává na Nietzscheovu vůli k moci a Schopenhauerovu vůli k životu,⁶⁷ ale Klímův pojem vůle je odlišný – nazývá ji „*vůle k příjemnosti*“.⁶⁸ Vůle je tím, co bylo na začátku všeho, vše je rozkazem této vůle, proto se vůle k příjemnosti nazývá absolutní.⁶⁹ Svůj osobitý pojem vůle Klíma vysvětluje argumentem, že jediné hodnoty jsou tvořeny podle toho, co je nám příjemné a co naopak nepříjemné. Svět považuje za vzájemný boj myšlenek, resp. duševních stavů. Přesto vůle k příjemnosti vznikla jen skrze Nietzscheovu vůli k moci.⁷⁰

3.2 Klímova koncepce velkého člověka

Český myslitel se v teorii o povaze velkého člověka vyjadřuje jednoznačnými slovy „Nad člověkem není už nic, a člověk tedy může vše a cokoli“.⁷¹ Pojetím velkého člověka chtěl Klíma dosáhnout zvláštního stavu, který nazýval „Egosolistní, metalogická ludibrionistní Deoesence“.⁷² Předchozí slova lze vysvětlit pouze z hlediska egosolisty, vědomě se nezabývajícího logikou a racionalitou; dotýčný jedinec směřuje k bytí Bohem a podle toho se snaží prakticky jednat.⁷³ Pojem ludibrionistní znamená libovolné hraní si, resp. vyjádřeno slovy Klímy: „Svět jest absolutní Hříčka.“⁷⁴

Za vládnoucí typ člověka pokládá tento myslitel pouze toho, kdo rozkazuje vlastním duševním stavům, tedy člověka, v němž je propojeno myšlení, čin a umění.⁷⁵ Nejdůležitější životní rada pro vznešeného člověka je: „Uměj se koupat ve světle a chodit v temnotách: v tomto pravidle celá životní moudrost.“⁷⁶ Domnívá se, že proti špatnému se musí jedinec otužovat tím, že právě to nejhorší vyhledává a překonává, proto ti nejlepší lidé působí dojmem zlých lidí. Budoucnost však spočívá v tom, že nakonec se vše špatné ve světě tímto způsobem překoná; uznává, že nevádí,

⁶⁵ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 7 – 9.

⁶⁶ KLÍMA, L. *Filosofické listy*, s. 12 – 13.

⁶⁷ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 10 – 11.

⁶⁸ Tamt., s. 10.

⁶⁹ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 178.

⁷⁰ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 10 – 11.

⁷¹ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 146.

⁷² KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 253.

⁷³ Tamt., s. 247 – 248.

⁷⁴ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 247.

⁷⁵ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 40.

⁷⁶ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 26.

když překonání zlého na dotyčné osobě navždy zůstává.⁷⁷ Osobnost vznešeného jedince je směsicí talentovaného člověka s géniem. Tyto individuality tvoří jen pro zábavu,⁷⁸ touží po jediném cíli, „po Absolutnosti“.⁷⁹ Klíma zdůrazňuje nezbytnost proměnit se „v klidné, nehnuté, lhostejné slunce“,⁸⁰ schvaluje vše, co velký člověk učiní dle svého rozmaru. Tito dokonalí jedinci se zcela vzdávají zodpovědnosti za svoje činy,⁸¹ protože „heslem je: co dělám, chci dělat radikálně! Jsem-li nucen smočit ve špíně prst, málo na tom záleží, smočím-li tam celou pěst.“⁸² Velký člověk je charakterizovaný bohatým vnitřním světem, Klíma ho uvádí do ostrého kontrastu s ostatními, kteří znají pouze vnější svět a řídí se původní křesťanskou morálkou.⁸³ Morálka je však pro velkého člověka přebytností, neměl by se jí vůbec řídit.⁸⁴ Český myslitel je ve svém pojetí egodeismu radikálně zaměřený proti filosofické reflexi i tradiční metafyzice, jak je pojmána dnes,⁸⁵ ostrou kritiku používá také proti křesťanství, vědcům, ale hlavně proti filozofům, kde je tato kritika značně nevybíravá.⁸⁶ Svoji filosofii egodeismu považuje za praktický návod k žití, necítí se být teoretickým filosofem jako ostatní.⁸⁷

Klíma nepovažuje soudobou společnost za významnou, protože mu připadá příliš konzumní a uspěchaná; žádný z těchto lidí nemá odvahu žít podle sebe a raději zůstává navždy otrokem.⁸⁸ Český myslitel dle svých úvah nechce pomáhat společnosti, naopak chce vyčkat, až nastane správný čas k tomu, aby lidé sami pochopili výhody egodeismu a propracovali se až k jeho koncepci praktické filosofie.⁸⁹ V ideálu velkého člověka jednoznačně schvaluje zločiny na jiných lidech, majetku i jakékoli jiné hodnotě včetně náboženství, protože předpokládá, že dosavadní morálka zanikne a nic ji nenahradí.⁹⁰ Domnívá se, že lidská společnost je slabá, špatná a ničí jedince, kteří by se z ní chtěli vymanit.⁹¹ Svět nemá žádnou hodnotu, je jedno, jak se lidé chovají, protože vše je dané a tedy lhostejné, neboť „teprve lhostejnost ke *všem*u činí

⁷⁷ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 111 – 112.

⁷⁸ Tamt., s. 60 – 61.

⁷⁹ Tamt., s. 57.

⁸⁰ Tamt., s. 79.

⁸¹ KLÍMA, L. *Velký román*, s. 299.

⁸² KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 38.

⁸³ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 39.

⁸⁴ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 117.

⁸⁵ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 151 – 154.

⁸⁶ KLÍMA, L. *Velký román*, s. 453 – 455.

⁸⁷ KLÍMA, L. *Filosofické listy*, s. 20 – 21.

⁸⁸ DUBSKÝ, I. *Diskurs na téma jedné Klímovy věty*, s. 10 – 13.

⁸⁹ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 299.

⁹⁰ KLÍMA, L. *Velký román*, s. 280 – 288.

⁹¹ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 19 – 21.

božským“.⁹² Je daná pouze vůle a nezáleží na tom, co lidé dělají a v co doufají, protože je určeno, že jejich existence je věčná.⁹³

3.3 Klímova koncepce koloběhu věčnosti

Klímova filosofie egodeismu pojednává také o tom, jak se vyrovnat se smrtí a umíráním,⁹⁴ jeho koncepce posmrtného života je nekončícím a bezsmyslovým prolnutím života a smrti.⁹⁵ Klíma tvrdí, že jedinec má zbytečně strach před smrtí, protože sice přestane být člověkem, ale přiblíží se k pochopení božského.⁹⁶ Nesmrtelnost je zde pojata jako koncepce zrušení času, kdy si lidské vědomí v určitých stavech – například při spánku – vůbec neuvědomuje, že čas existuje.⁹⁷ Vědomí je považováno za věčné, a proto neexistuje ani smrt. Argumentuje, že duch je nesmrtelný z důvodu, že svět je věčný; tedy duch a svět jsou synonyma.⁹⁸ Svět je zdánlivý, není reálný, a myslitel tento názor zdůvodňuje tím, že od sebe nerozeznáme sen a bdění,⁹⁹ protože vychází z již zmiňované teze, že spánek, stejně jako smrt, je pouze „radikální změna myšlení“.¹⁰⁰

Ladislav Klíma se domnívá, že v otázce nesmrtelnosti záleží pouze na existenci psychických stavů, nejenom vlastních, ale také podobných.¹⁰¹ Naznačuje, že v životě po smrti se člověk zřejmě doví odpovědi na otázky, které nebyly pochopeny za předchozího života, neboť „vyjasnění ono [...] někdy někde vyvstane“.¹⁰² Klíma předchozí úvahu odůvodňuje tím, že „*povstanou-li po mé smrti kdekoli kdykoli stavy mému nynějšímu vědomí zcela podobné, a tudíž totéž já pravící, budu to já zcela tak, jako to budu já, který se zítra ve svém bytě probudím. Vynoří-li se třeba za milion let někde v souhvězdí Persea jen jediná myšlenka, kterou jsem zde jen tušil, vstal jsem ten okamžik z mrtvých, dokonale.*“¹⁰³ Klíma si je jistý, že jsou tyto myšlenky v univerzu věčně zachované, a právě proto je člověk nesmrtelný.¹⁰⁴

⁹² KLÍMA, L. *Filosofické listy*, s. 12.

⁹³ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 11.

⁹⁴ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 164.

⁹⁵ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 11 – 12.

⁹⁶ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 240.

⁹⁷ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 160.

⁹⁸ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 7 – 10.

⁹⁹ KLÍMA, L. *Velký román*, s. 208.

¹⁰⁰ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 17.

¹⁰¹ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 226 – 227.

¹⁰² Tamt., s. 228.

¹⁰³ Tamt., s. 226 – 227.

¹⁰⁴ Tamt., s. 227 – 229.

Filosofie věčného života a egodeismu je zde pojata také v souvislosti s problematikou sebevraždy.¹⁰⁵ Není zcela jasné, zda Ladislav Klíma plně schvaloval či neschvaloval sebevraždu, velice pravděpodobně mu byla v jeho pozdějším období lhostejná.¹⁰⁶ Jeho beletrističtí hrdinové lpěli na životě, ovšem někteří raději zvolili smrt podle motto: „Vznešenost nebo zánik.“¹⁰⁷ Klíma tvrdil, že je lepší zemřít, než žít jako obyčejný člověk, který nic nechce.¹⁰⁸

¹⁰⁵ DUBSKÝ, I. *Diskurs na téma jedné Klímovy věty*, s. 15.

¹⁰⁶ Tamt., s. 23 – 25.

¹⁰⁷ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 103.

¹⁰⁸ Tamt., s. 99.

4 F. M. DOSTOJEVSKÝ A JEHO VÍRA V ČLOVĚKA

4.1 Koncepce egodeismu u Dostojevského

Slova egodeismus a egosolismus používaná ve filosofii Ladislava Klímy nelze v dílech Dostojevského najít, neboť Dostojevský zemřel o více než dvě desetiletí dříve, nežli Klíma mohl napsat své první zásadní dílo.¹⁰⁹ Přesto lze mnohé ke Klímovu egodeismu v dílech Dostojevského přirovnat. V první řadě je nutné zdůraznit, že v pojetí ruského autora nový člověk neznamena egodeistu, ale naopak mimořádného člověka, který se skrze utrpení duše vrací k původním křesťanským hodnotám.¹¹⁰ Díla Dostojevského jsou naplněna výhradně člověkem, který je plný bolestivých dilemat, která chce vyřešit.¹¹¹ Jelikož „člověk není konečná a přesně vymezená veličina [...]; člověk je svobodný a může proto porušovat všechna pravidla, jež mu byla vnucena“,¹¹² je pouze na něm, do jaké míry tato pravidla poruší vzhledem ke společnosti ostatních. Svoboda však nastává teprve v přemožení sebe a své vůle, což ústí do vlastního mravního cítění, které je pro jedince konečné.¹¹³ Jak zdůrazňuje nejenom Dostojevský, ale také Solovjov ve svém díle týkajícím se tohoto tématu, „člověk musí *něco* chtít, musí *něco* myslet nebo na něco myslet, musí něco cítit; právě to něco je [...] co dává všemu smysl“.¹¹⁴ V dílech Dostojevského si lidský jedinec uvědomuje sám sebe vždy ve vztahu k ostatním lidem, ačkoli přitom stále zůstává rozporuplnou individualitou. Zmíněné sebeuvědomování probíhá v rovině lidského vědomí¹¹⁵ a v románovém světě Dostojevského se objevuje doslova „mnohost rovnoprávných vědomí a jejich vlastních světů“.¹¹⁶ Autor připodobňuje svoji koncepci rozporuplného nitra člověka k tomu, že „vyzkoušená a už tisíciletá zbraň, která má sloužit osvobození člověka z otroctví, obrození člověka k svobodě a k mravnímu zdokonalení, může se stát zbraní dvojsečnou, která místo pokory a dokonalého přemožení sebe samého leckoho přivede naopak k nejděbelnější pyšce, tedy k okovům, ne ke svobodě“.¹¹⁷ Utrpení, které očišťuje, Dostojevský nejvíce představuje na zločincích a na jejich myšlenkách, které vedou skrze duševní obrození k pochopení viny. Z pohledu Dostojevského se člověk může

¹⁰⁹ *Svět jako vědomí a nic*, vydané vlastním nákladem r. 1904 (viz Chalupický, J. *Expresionisté*, s. 143).

¹¹⁰ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa* s. 40 – 42.

¹¹¹ BACHTIN, M. *Dostojevskij umělec: k poetice prózy*, s. 14 – 15.

¹¹² Tamt., s. 82.

¹¹³ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele II.*, s. 80.

¹¹⁴ SOLOVJOV, V. *Čtení o boholidství*, s. 75.

¹¹⁵ BACHTIN, M. *Dostojevskij umělec: k poetice prózy*, s. 47 – 54.

¹¹⁶ Tamt., s. 11.

¹¹⁷ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 34.

napravit pouze skrze trest, kdy musí strpět nejenom soud lidí, ale zvláště soud svého svědomí.¹¹⁸

4.2 Dostojevského koncepce Bohočlověka a člověkoaha

Dostojevský se zabývá vnitřním světem v duchovní krizi člověka, zápasem v duši, která propadla nihilismu, nebo naopak v duši, která tuto krizi překonala. Jeho literární hrdinové se na sebe plně nedívají pohledem jiných, naopak si uvědomují svoji rozpolcenost, nerozhodnutost a nedokonalost.¹¹⁹ Dostojevský však člověka nepovažuje za pravou lidskou bytost, dokud se jí nestane skrze utrpení duše.¹²⁰ Ve svých beletristických dílech rozlišuje dva typy člověka; první z nich nazývá Bohočlověkem a druhý člověkoahem.¹²¹ Je přesvědčený, že: „Bytí člověka předpokládá bytí Boha. Zabít Boha znamená zabít člověka.“¹²² Nový člověk je podle Dostojevského kající, který prošel silným utrpením a dokázal se změnit k lepším, tedy křesťanským hodnotám. Autor v této koncepci vidí možnost postupné proměny celé společnosti,¹²³ ale zdůrazňuje, že „každá společnost, má-li se udržet a žít, musí si někoho a něčeho vážit, a nesmí to ponechat na libovůli každého jedince“.¹²⁴ V jeho dílech jsou určití jedinci ztraceni, protože jsou pouze lidmi a nedospějí k víře v Krista, zatímco jiní se dostanou přes prázdnotu, utrpení a temnotu k víře v Krista, a ti jsou na správné cestě ke svobodě. Řešení jejich duchovního života a rozpadu hodnot spočívá pouze v pochopení myšlení a jednání Bohočlověka,¹²⁵ protože „kdyby byla v lidstvu zničena víra v nesmrtnost, vyhasla by v něm hned nejen láska, ale vůbec každá živá síla udržující na světě život [...], pak už by nic nebylo nemorální, všechno by bylo dovoleno“.¹²⁶

Hlavní postava z díla *Zločin a Trest*, Raskolnikov, se domnívá, že smí dělat vše, co uzná za dobré sám pro sebe; zároveň se však zamýšlí nad tím, zda se dají překročit hranice lidskosti, aniž se ztratí svědomí člověka. Dochází však k závěru, že tyto hranice díky svému svědomí překročit nemůže.¹²⁷ V díle *Bratři Karamazovi* typ Bohočlověka představuje Aljoša, který věří v Boha i v nesmrtnou duši,¹²⁸ zatímco jeho bratr Ivan

¹¹⁸ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 27 – 28.

¹¹⁹ BACHTIN, M. *Dostojevskij umělec: k poetice prózy*, s. 82.

¹²⁰ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele II.*, s. 59.

¹²¹ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 37.

¹²² Tamt., s. 42.

¹²³ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 50.

¹²⁴ Tamt., s. 560.

¹²⁵ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 37.

¹²⁶ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 78.

¹²⁷ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Zločin a trest*, s. 395.

¹²⁸ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 149.

je dosud nerozhodnutý a tvrdí, že sice uznává možnou existenci Boha, ale odmítá se podřizovat jeho pojetí světa.¹²⁹ Také Raskolnikov se zprvu rozhoduje pro nové hodnoty, které by byly pouze racionální, ale zjišťuje, že by těmito svými myšlenkami dospěl pouze k vlastní záhubě.¹³⁰ Ve chvíli, kdy pochopí svoje provinění vůči společnosti i sobě a uvěří v původní křesťanské hodnoty, dospěje od člověkoBoha k Bohočlověku.¹³¹

Člověkobůh je realistický ateista, životem unavený nihilista, který ze ztráty veškerých idejí a nadějí na posmrtný život končí sebevraždou,¹³² neboť Dostojevský zdůrazňuje, že „toliko díky víře v nesmrtnost může člověk plně pochopit smysl svého pozemského bytí“.¹³³ Člověkobůh vychází z předpokladu, že zná pravdu a považuje sám sebe za Boha, který si tvoří vlastní hodnoty. Poznání má založené na racionalitě a vědě a je přesvědčený o své smrtelnosti.¹³⁴ „Jakmile se celé lidstvo odřekne Boha [...], dřívější světový názor a hlavně celá dřívější morálka a všechno bude nové [...]. Člověk se povznese duchem božské, titánské pýchy a objeví se člověk bůh.“¹³⁵

Ivan Karamazov je zastižen uprostřed svého vnitřního zápasu, zda se má stát Bohočlověkem nebo člověkoBohem. Drží se své teorie, která tvrdí, že jestliže si člověk stvořil Boha i Ďábla, tak je mu sám podobný, protože sám sebe se pro ně vzal za vzor. Jaký je dotyčný člověk, takový je jeho Bůh nebo Ďábel.¹³⁶ Jeho bratr Aljoša zastává názor, že je potřeba „vzkřísit své mrtvé, kteří ostatně třeba ani neumřeli“,¹³⁷ což myslí jako návrat k původním křesťanským hodnotám, zatímco Ivan se zmiňuje, že sice ví o existenci lidského smyslu, ale zatím ho nezná a ani ho prozatím nechce najít. S Aljošou se shodnou na vůli k žití a lásce k životu, ale ne na samotném smyslu života.¹³⁸ Kirillov v románu *Běsi* představuje člověkoBoha, který však na rozdíl od jiných literárních postav nespáchá žádný zločin; odpovídá na otázku po podstatě svého egodeismu argumentem, že jestliže neexistuje žádný Bůh, tak přejímá jeho pravomoci člověk. Za nejvyšší projev své svobodné a neomezené vůle Kirillov považuje sebevraždu, která nemá jiný důvod než přesvědčení o své božské vůli.¹³⁹ Literární hrdina Ivan Karamazov se nemůže rozhodnout na cestě mezi člověkoBohem

¹²⁹ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 258 – 260.

¹³⁰ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Zločin a trest*, s. 388 – 398.

¹³¹ Tamt., s. 513 – 515.

¹³² DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 546 – 552; 629 – 630.

¹³³ Tamt., s. 630.

¹³⁴ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 711–712.

¹³⁵ Tamt., s. 711.

¹³⁶ Tamt., s. 263.

¹³⁷ Tamt., s. 225.

¹³⁸ Tamt., s. 258 – 271.

¹³⁹ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Běsi*, s. 580.

a Bohočlověkem, a tím je konfrontován se samotnou lidskou podstatou, se zlem v podobě Dábla. Jelikož se nerozhodne pro víru v Krista, resp. pro víru v nesmrtnost duše, boj prohrává.¹⁴⁰

V dílech ruského autora jsou s výjimkou Kirillova egodeisty většinou lidé, kteří spáchali zločin. K tomu je nutné dodat, že Dostojevský za egodeistu považuje typ člověkoboha, kterému je „vše dovoleno“.¹⁴¹ Při posuzování zločinů Dostojevský tvrdí, že soudit by se mělo zcela objektivně. Až se lidé budou považovat za ty, kteří v budoucnu mohou být také vinni, pocítí bolest při odsouzení již provinilého, tento pocit by je měl očistit a uzdravit tak, že se stanou lepšími a tím pomohou změnit společnost. Dostojevský rozhodně nesouhlasí s tím, že je na vině pouze prostředí, kde zločinec vyrůstal.¹⁴² Ivan Karamazov v opozici vůči společnosti argumentuje, že lidé si nepřejí svobodu, protože jsou příliš slabí, aby s ní mohli žít, a mají raději slepou, ale pohodlnou víru, uniformní v celé křesťanské společnosti. Zdůrazňuje, že svět podle křesťanského Boha a jeho morálky je postavený na špatném základu, protože cena vykoupení lidstva je příliš vysoká, jestliže se popírá svoboda a láska jednotlivce kvůli obecnému blahu.¹⁴³ Zatímco literární postava Kirillov považuje společnost za lhostejnou, protože se domnívá, že on je vládcem všech a všeho,¹⁴⁴ Raskolnikov zprvu společností silně pohrdá, ale nakonec se podřizuje jejímu soudu.¹⁴⁵ Ivan Karamazov míní, že by se společnost měla změnit a upřednostňovat jedinečnost individuí před obecnou představou morálky a víry.¹⁴⁶

4.3 Dostojevského koncepce teologické ideje nesmrtnosti

Otázka imortality lidské duše u Dostojevského úzce souvisí s jeho pojetím nového člověka. Domnívá se totiž, že přirozeným stavem lidí je víra v nesmrtnost jejich duše a z toho vyvozuje, že tato idea znamená samotnou podstatu života, smrt i poznání.¹⁴⁷ Je přesvědčený, že všichni lidé mají ideu, ve kterou bezmezně věří jako v něco, čím je možné zlepšit sebe sama i celé lidstvo.¹⁴⁸ Ukazuje význam idejí pro společnost, kdy je „láska k lidstvu *sama o sobě, jako idea*, [...] jednou z idejí lidskému duchu nejméně pochopitelných. Právě jako ideu ji lze pochopit pouze citem.

¹⁴⁰ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 695 – 718.

¹⁴¹ Tamt., s. 78.

¹⁴² DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 23 – 26.

¹⁴³ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 268 – 286.

¹⁴⁴ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Běsi*, s. 578 – 584.

¹⁴⁵ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Zločin a trest*, s. 384 – 398.

¹⁴⁶ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 268 – 286.

¹⁴⁷ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 630.

¹⁴⁸ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele II.*, s. 28.

A to jedině tehdy, je-li člověk zároveň přesvědčen o nesmrtelnosti lidské duše.¹⁴⁹ Dostojevský si nejvíce váží lidské svobody, která vede přes veškerou temnotu lidské duše a utrpení, aby ji překonala a poté dospěla k osvobození ve víře v Krista. Svoboda člověka však rozhodně nespočívá v anarchii.¹⁵⁰ Skrze svoje literární postavy ukazuje, že jestliže člověk nevěří v ideu nesmrtelnosti, nemůže uvěřit ani v morálku a může si dělat cokoli, tzn., může se z něho se ztrátou křesťanského svědomí stát zločinec.¹⁵¹

Ve svých dílech Dostojevský popisuje solipsismus, který je spojený s pochybnostmi člověko-boha o existenci posmrtného života. „Řekl bych dokonce, že svět byl teď stvořen kvůli mně – zastřelím se a svět přestane existovat, přinejmenším pro mne. Nemluvě už o tom, že možná opravdu pro nikoho nic nebude existovat po mé smrti, a až pohasne mé vědomí, pohasne celý svět jako přízrak, jako pouhá součást mého vlastního vědomí, změní se v nic, protože celý tento svět a všichni tito lidé jsem možná jen já sám.“¹⁵² Dostojevský si je dobře vědom toho, že člověk je ve svém vnímání i myšlení často plný protikladů, a tedy také otázka bytí člověka je komplikovaná.¹⁵³ Domnívá se, že „bez pevné představy, proč má žít, člověk život odmítne a raději se zničí [...]“,¹⁵⁴ přesto shledává, že lidé naštěstí mají mnohem silnější tendenci k sebezachování, nežli k zničení sami sebe.¹⁵⁵ Sebevrahy považuje za nemocné jedince, kteří trpí „ztrátou víry ve vyšší ideu lidského bytí“,¹⁵⁶ proto jejich jednání neschvaluje.

¹⁴⁹ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 629.

¹⁵⁰ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 21 – 22.

¹⁵¹ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 78 – 79.

¹⁵² DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele II.*, s. 142.

¹⁵³ KAUTMAN, F. F. M. *Dostojevskij. Věčný problém člověka*, s. 86.

¹⁵⁴ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 280.

¹⁵⁵ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 50 – 51.

¹⁵⁶ Tamt., s. 631.

5 ANTAGONISMUS LEONIDA NIKOLAJEVIČE ANDREJEVA

5.1 Andrejevova koncepce racionálního egodeismu

Leonid Andrejev napsal několik povídek, které jsou po dílech Dostojevského dalším filosofickým vhladem do problematiky nihilismu a egodeismu z hlediska trestu a zodpovědnosti, do svědomí zločince potácejícího se mezi pudy a rozumem, pohledem do jeho myšlení, citění a duševních změn. Člověk je pro Andrejeva: „duchovní nuzák; upleten z nesmiřitelných protikladů instinktu a intelektu, byl jednou provždy zbaven možnosti dosáhnout jakékoli vnitřní harmonie. Všechno konání je *marnost nad marnost*, trouchnivina a sebeklam. A co hlavního – je otrokem smrti a celý život je jí vláčen na řetěze.“¹⁵⁷ Hlavní myšlenkou autorových povídek je průzkum lidského vědomí, resp. podvědomí, převažuje zkoumání metafyzických prožitků na pozadí rozumu. Přestože je rozhodnuto, že rozum je důležitější než instinkt, je zde popisován zvláště boj mezi těmito protiklady. Podrobně je přitom rozebírán nihilismus a egodeismus,¹⁵⁸ hlubiny lidského podvědomí, ale zvláště rozpor mezi pudy a rozumem.¹⁵⁹ Andrejev se ve svých dílech zmiňuje o určitém nutkání k tvořivosti, která je určená k zániku a přináší jen nekonečné utrpení.¹⁶⁰ Andrejev zdůrazňuje, že člověk by měl naslouchat rozumu a přemýšlet v samotě, neboť ta je „stejně jako rozum *předností*, jež je člověku na rozdíl od jiných tvorů dána, aby před cizími zraky ochránil svatá tajemství své duše“.¹⁶¹ Zajímá ho antagonický vztah mezi nižšími pudy a rozumem, přitahuje ho zkoumání zápasu v duši člověka, který lže svému svědomí a nikdy si nepřizná, že spáchal zločin proti společnosti.¹⁶²

Povídka *Fixní idea* je rozborem člověka, intelektuála Kerženceva, který se domnívá, že má právo spáchat zločin. Nechce však za něj být potrestán, proto hraje psychicky nemocného člověka s diagnózou fixní idey.¹⁶³ Keržencev odhaluje hlubiny lidské duše, do kterých se neprozřetelně pustil, a shledává tam jisté metafyzické zkušenosti.¹⁶⁴ Zkoumá, jaké jsou hranice jeho svědomí, zkoumá sám sebe, chce zjistit hranice lidské moci.¹⁶⁵ Láká ho vraždění, tím více, čím sám sebe přesvědčuje,

¹⁵⁷ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 113.

¹⁵⁸ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 91 – 97.

¹⁵⁹ Tamt., s. 69 – 86.

¹⁶⁰ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 33.

¹⁶¹ Tamt., s. 14.

¹⁶² ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 67 – 88.

¹⁶³ Tamt., s. 22 – 26.

¹⁶⁴ Tamt., s. 92 – 94.

¹⁶⁵ Tamt., s. 33 – 39.

že k němu nemá žádný důvod. Sám sebe neustále považuje za krajního racionalistu,¹⁶⁶ ale snaží se, aby jeho cíl objektivně vypadal jako nelogický, beze smyslu, tedy zcela neracionální.¹⁶⁷ Zprvu Keržencev nedokáže rozlišit realitu a sen, přestože se domnívá, že jeho intelekt dokáže ovládat pudy, které ho však pohltní natolik, že se rozum zamlžuje. Udrží si zdání, že má neustálou kontrolu nad svým stavem, ale posléze zjišťuje, že zřejmě ne. Pochybnosti se mění v jistotu, přesto je sám se sebou spokojený, a hledá si jiný způsob života, který by mu vyhovoval poté, kdy je jeho zločin souzen. Jeho rozum subjektivně zvítězí nad pudy.¹⁶⁸ Dalo by se zvažovat, že tam, kde Keržencův příběh končí, začíná příběh Vězeň v povídce *Moje zápisky*. Vězeň je neomylně přesvědčen o správnosti egodeismu, je na sebe hrdý a utvrzuje se v tom, že vše ovládl svým rozumem a nepotřebuje k životu nic jiného nežli vlastní racionální poznání účelu světa.¹⁶⁹ Vězeň věří ve svoji nevinu, avšak zároveň si rozumově zdůvodňuje také svoji vinu a chce činit dojem, že se podřizuje spravedlnosti soudu a tedy společnosti.¹⁷⁰ Z pocitů nihilismu si postupně vytváří nové hodnoty, které jsou podle něho naprosto racionální, zdůrazňuje, že si vlastní vůlí podmanil veškerou iracionalitu, cítí se být Bohem a dává sobě i společnosti nové racionální zákony.¹⁷¹

Beletristické postavy Leonida Andrejeva jsou plně protikladů a vždy dospívají k egodeismu, stávají se lidmi dávajícími si zákony vlastní morálky. Hrdinové Andrejeva umějí racionálně zamlžovat svůj stav, a společnost není jednotná, zda je má považovat za nevinné, psychicky nemocné, nebo za chladnokrevné vrahy. Egodeisté zde nemají špatné svědomí, ani se nebojí trestu.¹⁷² Zvláště u postavy Kerženceva se objevují rysy charakteristické pro člověka, který se cítí být Bohem: „Neuznávám soudce, neuznávám zákon, neuznávám zákony. Všechno je dovoleno.“¹⁷³ Společnost ostatních toleruje jenom ke svému pobavení, ke své psychologické hře.¹⁷⁴ Vězeň z *Mých zápisků* se domnívá, že všechno na světě má pevně daný účel a on ho jako jediný chápe, proto je povznesen nad společností a je oprávněný se považovat za nejlepšího z lidí. Dochází k tomu, že se považuje za Boha, který ví úplně vše. Zprvu se Vězeň snaží ostatní učit, aby také pochopili smysl života, jenže dospívá k tomu, že mu společnost není schopná plně porozumět.¹⁷⁵ Andrejev k tématu o zmiňovaném smyslu lidského života poněkud

¹⁶⁶ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 101 – 146.

¹⁶⁷ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 14 – 16.

¹⁶⁸ Tamt., s. 75 – 97.

¹⁶⁹ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 29.

¹⁷⁰ Tamt., s. 5 – 8.

¹⁷¹ Tamt., s. 45 – 49.

¹⁷² ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 91 – 97.

¹⁷³ Tamt., s. 96.

¹⁷⁴ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 101 – 146.

¹⁷⁵ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 68 – 71.

ironicky poznamenává, že Boha a Ďábla stvořil člověk, aby v nich našel smysl svého života, ale ten nikde v realitě není. Dodává také, že by se nakonec mohlo stát, že místo lidstva zůstanou jen symboly dobra a zla.¹⁷⁶

5.2 Andrejevova teorie věčného vězení

S pojetím věčného vězení souvisí téma sebevraždy. Suicidium je pro Andrejeva nerozumností, protože vše je z pohledu racionální koncepce věčného vězení absurdní, a hlavní hrdina povídky *Moje zápisky* zdůrazňuje, že zatím nikdo neví, co je to smrt a posmrtný život.¹⁷⁷ Neboť pravda je taková, „že nikdo nic neví. A otázka, jak myslíme a proč myslíme, je pramenem nejhorší trýzně lidí – to je ta nejhroznější pravda!“¹⁷⁸ Zvláště v povídce *Moje zápisky* je vyjádřena úvaha o nesmrtelnosti lidské duše, neboť zevní i vnitřní svět je Andrejevem považovaný za věčné vězení, ve kterém jsou lidé internováni. Protože z tohoto vězení nemůže nikdo odejít, musí se každý zařídit tak, aby v něm byl co nejvíce spokojený. Andrejev argumentuje negací, poněvadž zdůrazňuje, že neexistuje důkaz, že po tomto životě není další život, který je stejný jako předchozí; usuzuje tedy, že smrtí se změní lidská forma bytí, ale duše nezahyne. Nelze podat důkaz ani o smrtelnosti ani o nesmrtelnosti, ale Vězeň je pevně přesvědčen a věří, že jeho teorie věčného vězení je správná, protože všechno má svůj neměnný účel.¹⁷⁹

¹⁷⁶ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 141.

¹⁷⁷ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 63.

¹⁷⁸ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 115.

¹⁷⁹ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 63.

6 EGODEISMUS V KOMPARACÍCH KONCEPCÍ NIETZSCHEHO, KLÍMY, DOSTOJEVSKÉHO, ANDREJEVA

6.1 Shody a odlišnosti v koncepcích egodeismu

Poznání je z hlediska Klímy lhostejné a nepotřebné, protože vědomí je obsažené ve všem, a proto vše zná,¹⁸⁰ Nietzsche naopak zdůrazňuje potřebu poznávat, ale jinak než dosud.¹⁸¹ Stejně jako Nietzsche opovrhuje Klíma tehdejší filosofií, vědou a učebními metodami ve školách. Klíma se domnívá, že filosofie by sice mohla existovat, ale rozhodně ne taková, jaká je ta stávající; podotýká, že úkolem filosofie by se měl stát rozbor lidského myšlení, z důvodu nalezení pravdy.¹⁸² Andrejev má ke studiu negativní přístup stejně jako Klíma i Nietzsche, protože Andrejev se domnívá, že sbírat znalosti nemá žádný význam. Rád nahlíží do nejtajnějších zákoutí lidské duše, ale zároveň se zmiňuje, že je třeba hledat pravdu mimo člověka, nikoli v něm.¹⁸³

Antického Sókrata obhajuje Ladislav Klíma oproti Nietzschemu argumentem, že Sókrata považuje za člověka, který došel uznání, protože doopravdy myslel.¹⁸⁴ Nietzsche naopak Sókratem opovrhuje a obviňuje ho, že podpořil degradaci lidstva tím, že používal logiku a rozum.¹⁸⁵ Také český myslitel je negativně zaměřený proti logice a umělosti v myšlení, klade důraz na sebeovládání ve všem. Jeho cílem je pochopit myšlenku v její hloubce, ale zároveň přiznává, že je to vlastně nemožné, aby lidé zvládli tyto hluboké myšlenky pochopit, protože pro to nejsou uzpůsobeni.¹⁸⁶ Nietzsche i Klíma řeší metafyzickou otázku smyslu lidského života, hledají, co je to pravda a co znamená pojem svoboda. Smyslem lidského života je svoboda, v tom se shodují, přestože pro každého z těchto dvou filosofů značí něco odlišného. Pro Ladislava Klímu se stává nihilismus beznadějným a dospívá k egosolismu,¹⁸⁷ Nietzsche ničí všechno lidské a pokouší se o znovuvybudování hodnot. Zatímco Nietzsche vyžaduje vytvoření nové morálky a hodnot,¹⁸⁸ Klíma se o něco podobného ani nepokouší, protože vše je jen rozkazem vůle, příkazem, kterého člověk zákonitě uposlechně.¹⁸⁹ Klíma sice připodobňuje Nietzscheův dionýský svět ke svému pojetí estetiky, avšak domnívá se,

¹⁸⁰ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 134.

¹⁸¹ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 63.

¹⁸² KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 6.

¹⁸³ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 104 – 106.

¹⁸⁴ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 114.

¹⁸⁵ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 29.

¹⁸⁶ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 5 – 6.

¹⁸⁷ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 172.

¹⁸⁸ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9 – 12.

¹⁸⁹ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 176.

že v samotné filosofii dospěl dále než Nietzsche.¹⁹⁰ Nietzsche zavrhuje stádní křesťanskou morálku, naopak Dostojevský ji považuje za vysokou ideu na zlepšení celé společnosti.¹⁹¹ Andrejev se připodobňuje ostatním autorům ve zdůrazňování tvořivé činnosti jedince, ale také tvrdí, že svojí vůlí si jeho literární postavy rozumově podmaní iracionální pudy.¹⁹² Tuto vůli nijak nejmenuje ani ji nepřirovnává k Nietzscheově vůli k moci.

Klíma tvoření považuje jen za hraní si,¹⁹³ oproti Nietzsche, který tvorbu připodobňuje k nejvyššímu umění.¹⁹⁴ Klíma sice nejvíce oceňuje umělecké stavy duše, ale básníky či jiné umění ostře odsuzuje,¹⁹⁵ což se opět přičítá Nietzscheově filozofii, která často používá metafory.¹⁹⁶ Andrejev tvrdí, že svět je jenom hraní si, jak také uvádí ve své filosofii Ladislav Klíma, pro kterého je svět jenom hříčkou jeho vůle.¹⁹⁷ Je nevyřešenou otázkou, zda Andrejev vyjadřuje metaforu Zarathustrových kamenných desek¹⁹⁸ svými slovy „vzal jsem tabuli a prudkým úderem jsem ji rozbil na kousky“.¹⁹⁹ Vězeň však tímto symbolickým vyjádřením ruší neúčelnost starého života a rozhoduje se ukázat jinému člověku nové hodnoty a pravý racionální účel života.²⁰⁰

6.2 Shody a odlišnosti v koncepcích nového člověka

Andrejev se detailně zajímá o působení zločinu na duši provinilého, což by bylo možné uvést do analogie s Dostojevským, ovšem Andrejev se nesnaží krizi lidské duše vyřešit, naopak nechává svého hrdinu řídit vlastní osud a jednání, nechává ho jednat tak, jak chce, a sleduje pouze jeho etickou cestu. Nehledá řešení, pouze zkoumá, co se děje v egodeistickém jedinci, jaký je jeho postoj ke společnosti, k sobě samému, ke svému svědomí.²⁰¹ V protikladu k Nietzsche chce Dostojevský lidského jedince zachránit před krizí nihilismu především s celou rozporuplností jeho duše, a ne ho zbavit lidství, jak svého nadčlověka koncipoval německý myslitel.²⁰² Dostojevský se propracovává daleko za Nietzscheovu koncepci nadčlověka,²⁰³ přestože někdy bývá srovnáván

¹⁹⁰ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 141 – 142.

¹⁹¹ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 50.

¹⁹² ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 38.

¹⁹³ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 61.

¹⁹⁴ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 276.

¹⁹⁵ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 36 – 37.

¹⁹⁶ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 184 – 188.

¹⁹⁷ KLÍMA, L. *Filosofické listy*, s. 13 – 14; 88 – 89.

¹⁹⁸ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 169.

¹⁹⁹ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 60.

²⁰⁰ Tamt., s. 60 – 61.

²⁰¹ Tamt., s. 99 – 101.

²⁰² KAUTMAN, F. F. M. *Dostojevskij. Věčný problém člověka*, s. 216.

²⁰³ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 40 – 42.

s Nietzscheovým dionýským živlem.²⁰⁴ Nietzsche nezná mnohost lidského vědomí Dostojevského, ve své koncepci nadčlověka pojednává výhradně o jedinečnosti každé osobnosti a věnuje se vztahu s ostatními lidmi většinou v dominanci vůči ostatním. Také Klíma zná pouze vědomí, které je zároveň božským vědomím, a radikálně popírá vnější svět, tzn. i mezilidské vztahy.²⁰⁵ Podobně jako Nietzsche ponechává Dostojevský svým hrdinům svobodu rozhodování a také stejně jako Ladislav Klíma zkoumá vnitřní svět člověka. Leonid Andrejev se shoduje s Dostojevským v přístupu, ve kterém se Andrejev zaměřuje na rozpory v lidské duši, přesto vždy na rozdíl od svého předchůdce nechává vítězit racionalitu.²⁰⁶ Andrejevova tendence k utváření života pomocí pudů a ke tvorbě vlastních hodnot by se mohla přirovnat k Nietzschemu, ale nikoliv tendence vyhnout se trestu za zločin, za který je jedinec zodpovědný. Oproti Nietzschemu i Dostojevskému hrdinové Andrejeva nechtějí převzít zodpovědnost za své činy ani jich nelitují.²⁰⁷ V pojetí Klímovy filozofie si každý může dělat cokoli, co chce, a jelikož je všechno již dané, je vše lhostejné a v souvislosti s nesmrtelným vědomím na ničem nezáleží.²⁰⁸ Na rozdíl od Klímy si Nietzscheův nadčlověk sice může dělat vše, co chce, ale musí své činy sám před sebou obhájit. Nic není lhostejné, protože každý okamžik je možné prožít pouze v jednom životě; koncem člověka je definitivní smrt.²⁰⁹

Klíma ve svém ideálu velkého člověka obzvláště zdůrazňuje mužnost neboli heroismus jako základní princip estetiky,²¹⁰ ve kterém je nutné egoisticky chtít to nejvyšší možné; avšak moralita se má v tomto pojetí stát přesným opakem vznešenosti.²¹¹ Dostojevský se naopak zmiňuje o Ďáblovi, který je synonymem pro zlo, jež je člověku přirozené, je tedy podstatou lidské životní síly. Zdroj životní síly je v aktivním životě, v dynamice lidského života, tedy není nikdy racionální.²¹² Klíma považuje vývoj člověka za nepodstatný, protože už je vše dáno, stačí si to jen uvědomit.²¹³ Nietzsche naopak tvrdí, že se člověk musí snažit dospět k tomu, aby se vyvinul do vyššího tvora, zvláště musí změnit svoje myšlení v etické oblasti.²¹⁴ Klíma dává přednost myšlení, které vede k jednání,²¹⁵ Nietzsche naopak jednání, které

²⁰⁴ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa.*, s. 17.

²⁰⁵ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 11.

²⁰⁶ GORKIJ, M. *Portréty*, s. 107.

²⁰⁷ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 21.

²⁰⁸ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 9 -10.

²⁰⁹ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 48 – 50.

²¹⁰ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 68 – 70.

²¹¹ Tamt., s. 102 – 104.

²¹² STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*, s. 38. [cit. 2012-03-20].

Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

²¹³ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 77 – 78.

²¹⁴ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9 – 12.

²¹⁵ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 30.

směřuje k tvorbě.²¹⁶ Podle Klímy lidstvo může zůstat ve své slepotě a nesvobodě, dokud samo nepochopí filosofii egosolismu,²¹⁷ ale Nietzsche se snaží, aby se co nejvíce jedinců rozhodlo pozvednout k nadčlověku.²¹⁸ Dostojevský v protikladu k Nietzscheovi považuje za smysl života vůli k lásce, ne vůli k moci; vůle k moci je pro něho cestou vedoucí pouze k člověkobohu a ke ztrátě hodnot.²¹⁹ Z hlediska Dostojevského se Raskolnikov nakonec kvůli svému svědomí vzdal postavení člověkoboha, aby se stal Bohočlověkem, naopak podle Nietzscheova pojetí se Raskolnikov vrátil z téměř dosažené pozice nadčlověka k původním křesťanským hodnotám, které sice uznává Dostojevský, ale německý myslitel je považuje za součást stádní morálky.²²⁰ Hrdinové Andrejevových povídek nevěří v Boha, přestože Vězeň oceňuje Krista jako člověka a snaží se ho dokonce napodobit. Stejně jako Dostojevský se Andrejev snaží o odhalení tajemství lidské duše, ale zároveň ví, že to není možné.²²¹

Vztah mezi sebezbožštěním člověka je z hlediska společnosti v dílech daných čtyř autorů analogický, protože společnost tyto jedince většinou považuje za zločince. V próze Dostojevského je přesto ochotná je začlenit zpět, jestliže přijmou trest. Společnost jako celek nikdy nedokázala v dílech využít egodeistu pro svoje záměry s výjimkou literární postavy Kirillova u F. M. Dostojevského, přesto i tam jí byla jen malá skupina lidí se sklonem ke zločinu.²²² Je podstatné poukázat na to, že díla vycházejí převážně z pohledu nového člověka a je tedy důkladněji rozebírán vztah ke společnosti, ne naopak. Výjimku tvoří opět Dostojevský, který nechává prostor k vyjádření mnoha jiným typům postav. Zatímco člověkobůh je v dílech Dostojevského společností litován jako nemocný,²²³ Nietzsche svého nadčlověka vyzdvihuje na vládcu nad celou nízkou společností.²²⁴ Andrejev staví své literární hrdiny do opozice ke společnosti, která se jich obává jako zločinců, ale oni opovrhují společností a cítí se být jejími vládci.²²⁵ V některých případech se tito lidé na chvíli formálně podřizují společnosti,²²⁶ ale své božské tvůrčí ambice si vzít nikdy nenechávají.²²⁷ Klímův nový člověk si ve filosofických dílech vytváří společnost ve vlastní mysli, ale v próze je mu

²¹⁶ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 69 – 71.

²¹⁷ KLÍMA, L. *Filosofické listy*, s. 9 – 13.

²¹⁸ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9 – 12.

²¹⁹ STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*, s. 42. [cit. 2012–03-20].
Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

²²⁰ LAVRIN, J. *A Note on Nietzsche and Dostoevsky*, s. 164. [cit. 2012–03-20].
Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/127505>>.

²²¹ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 53 – 55.

²²² DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Běsi*, s. 583 – 585.

²²³ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I*, s. 23 – 24.

²²⁴ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 143 – 145.

²²⁵ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 95 – 97.

²²⁶ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 36 – 39.

²²⁷ Tamt., s. 45.

nízká společnost lhostejná a přirozeně se považuje za jejího vládce.²²⁸ Pouze Dostojevský považuje egodeistu za člověka, který je škodlivý nejen sobě, ale také celé společnosti.²²⁹ Zbylí tři autoři vidí egodeistu jako naději na nový život jedince i společnosti.

6.3 Shody a odlišnosti v koncepcích imortality

Nietzsche pokládá duši člověka za smrtelnou, protože duše je spojena se svým smrtelným tělem a věčný návrat téhož tedy neznamená nic nadpřirozeného.²³⁰ Jeho koncepcí je míněn praktický návod k prožití plnohodnotného života, proto nadčlověk nelituje žádného okamžiku svého bytí; představou věčného návratu a možností vlastního rozhodování se pro něho život stává jedinečným a smysluplným.²³¹ Pro Ladislava Klímu je na rozdíl od Nietzscheho lidská duše nesmrtelná.²³² Vezme-li se základní princip jeho egosolismu, že vše je duševním stavem, tak smrt jedince znamená pouze změnu duševního stavu, kdy jedinec vnímá další a další životy jako druh spánku,²³³ je to věčný koloběh životů.²³⁴ Dostojevský dochází k návratu k pravoslavnému křesťanství a k jeho pojetí nesmrtelnosti duše, zatímco Nietzsche koncipuje věčný návrat téhož jako smíření se s realitou, kdy je „třeba zbavit se všech zásvětí a vytáček, které staví pravdu nad skutečnost, je třeba přitakat ze všech sil životu a skutečnosti; skutečnost je však sebezpřekonávání, je stupňovaná moc; tak bude vytvořen nový stupeň jsoucnosti, člověk zbavený dosavadních útěků, útočišť a slabin, nadčlověk, usídlený v neuniknutelné, poněvadž věčné skutečnosti“.²³⁵

Dostojevský považuje duši člověka ze svého teologického hlediska za nesmrtelnou. Domnívá se, že jakmile se duše obrodí skrze utrpení, lidský jedinec uvěří v křesťanskou ideu nesmrtelnosti; ta je pro lidstvo důležitá jako nejvyšší idea lásky.²³⁶ Ruský autor usuzuje, že jedině tato křesťanská víra v nesmrtelnost duše dodává lidskému životu hodnotu a smysl.²³⁷ Andrejev předpokládá, že život je jakýmsi vězením, kterého se člověk nikdy nezbaví; z tohoto vězení není úniku, protože lidé mají nesmrtelnou duši a smrt znamená pouze změnu formy, ne konec. Smrt představuje

²²⁸ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 134.

²²⁹ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 61 – 63.

²³⁰ NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 15.

²³¹ SOLOMON, R C. Nietzsche ad hominem: Perspectivism, personality and resentment.

In: MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 186 – 187.

²³² KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 26.

²³³ KLÍMA, L. *Velký román*, s. 209 – 215.

²³⁴ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 12.

²³⁵ PATOČKA, J. *Kacířské eseje o filosofii dějin*, s. 82 – 83.

²³⁶ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 78.

²³⁷ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 630.

pro autora cosi, o čem se nic neví, proto také v žádném případě nemůže být smrt považována za definitivní ukončení lidského života, jelikož to není ničím dokázáno. Lidský život je vedený přesně daným smyslem, účelem života, který je věčný.²³⁸ Leonid Andrejev neargumentuje teologickým přesvědčováním, naopak zdůvodňuje imortalitu racionální účelností světa.²³⁹ Domnívá se, že pravá svoboda je absurdním pojmem, protože ji člověk ve svém nesmrtelném vězení nikdy nemá a ani ji k ničemu nepotřebuje.²⁴⁰ Andrejevova koncepce nesmrtelnosti se v určitém kontextu shoduje s Klímovou koncepcí, která pojednává o nesmrtelném vědomí stále přítomném v univerzu a nezávislém na čase ani prostoru, ve kterém lidské tělo pouze mění podobu.²⁴¹ Klíma a Nietzsche považují svoji filosofii o smrti za praktický návod k životu,²⁴² Dostojevský chce svojí teologickou koncepcí imortality zachovat lidem nejdůležitější smysl života,²⁴³ zatímco Andrejev si vysvětluje nesmrtelnost racionálně.²⁴⁴

²³⁸ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 62 – 71.

²³⁹ Tamt., s. 63.

²⁴⁰ Tamt., s. 70 – 71.

²⁴¹ KLÍMA, L. *Velký román*, s. 208.

²⁴² KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 277 – 278, KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 133.

²⁴³ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi*, s. 78.

²⁴⁴ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 62 – 63.

7 ZVÁŽENÍ VZÁJEMNÉ A SPOLEČNÉ INSPIRACE

Koncept nadčlověka vyvolává až do dnešní doby spory, kde a zda se Friedrich Nietzsche inspiroval. Někteří myslitelé argumentují, že se Nietzsche nechal ovlivnit díly Dostojevského kvůli zřetelné charakterové podobnosti nadčlověka s novým člověkem Dostojevského, avšak jiní popírají, že by Nietzsche mohl číst *Bratry Karamazovy* spojené s postavami Velkého inkvizitora či Ivanova Ďábla.²⁴⁵ Zatímco Nietzsche je dekadentní myslitel, který bojuje proti dosavadním lidským hodnotám, Dostojevský je skeptik, který potají zápasí s vlastní pochybností ve víře tím, že propaguje silnou náboženskou víru nezbytnou pro žití člověka.²⁴⁶ Dostojevský nezávisle na Nietzscheovi vyjadřuje myšlenku vůle ve svém díle *Zločin a trest*, kdy je Raskolnikov konfrontovaný s pojetím dobra a zla. Předpokládá se, že Dostojevský Nietzscheova díla nikdy nečetl,²⁴⁷ naopak Nietzsche mohl studovat tento Dostojevského román, ve kterém se nechal ovlivnit postavou Raskolnikova. Je však nutné dodat, že jestliže se německý myslitel touto postavou nechal inspirovat, tak zmíněného hrdinu Dostojevského románu považuje za zbabělce, který nedokáže převést teorii nadčlověka do praxe.²⁴⁸ Zatímco Nietzsche nahrazuje bratrství lidí svým dionýským živlem, nesmrtelnou duší Dostojevského mění na koncepci věčného návratu téhož.²⁴⁹ Nietzsche sám uznává, že jeho filosofii výrazně inspiroval Arthur Schopenhauer svým učením o síle vůle, dále také hudební skladatel Richard Wagner, zvláště svými názory na umění. S oběma se však Nietzsche po určité době názorově rozchází, aby mohl vykročit vlastní cestou.²⁵⁰ Na jeho názory má vliv také asijská filosofie, respektive čínská a japonská. Tato učení považuje za ne-metafyzická a později tyto principy trvale začleňuje do svého myšlení, přestože je originálně přizpůsobuje svým vlastním úvahám.²⁵¹ Je možné setkat se také s názorem, že Nietzsche je silně ovlivněn mystikem Jakubem Boehmem a jeho myšlenkou podstaty světa jako vůle a vychází z něho se svým konceptem vůle k moci a věčným návratem téhož. Podobně se tvrdí, že základní společnou inspirací je Nietzscheovi a Dostojevskému mystik Jakub Boehme, zprostředkovaný skrze tvorbu

²⁴⁵ STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*, s. 35. [cit. 2012–03-20].
Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

²⁴⁶ LAVRIN, J. *A Note on Nietzsche and Dostoevsky*, s. 161. [cit. 2012–03-20].
Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/127505>>.

²⁴⁷ Tamt., s. 164.

²⁴⁸ STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*, s. 35–36. [cit. 2012–03-20].
Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

²⁴⁹ LAVRIN, J. *A Note on Nietzsche and Dostoevsky*, s. 167. [cit. 2012–03-20].
Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/127505>>.

²⁵⁰ MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. Nietzsche's works and their themes.
In: MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 22 – 29.

²⁵¹ PARKES, G. Nietzsche and East Asian thought: Influences, impacts, and resonances.
In: MAGNUS, B. – HIGGINS, K. M. *The Cambridge Companion to Nietzsche*, s. 356 – 360.

Schillera. Dostojevský i Nietzsche sice mají společnou metafyzickou podstatu vůle, přesto Nietzsche ji pojímá jako vůli k moci, která vede ke svobodě, a Dostojevský usuzuje, že vůle je zlo, které je původním zdrojem životní síly.²⁵²

Jestliže se porovná myšlení Nietzscheho a Klímy, lze dospět k přesvědčení, že Klíma je sice Nietzschem výrazně ovlivněn, avšak dovádí některé jeho koncepce do jiných mezí. Týká se to především koncepce nadčlověka a věčného návratu. Navazuje na teorii solipsismu, vůli Arthura Schopenhauera a zvláště na koncepcí Friedricha Nietzscheho, jehož názory mnohem více rozvíjí.²⁵³ V Klímových dílech lze najít citace z Dostojevského, které se týkají víry v Boha,²⁵⁴ přestože Klíma tvorbu Dostojevského považuje za realismus.²⁵⁵ Největší inspirací jsou Klímovi extatické prožitky, se kterými často experimentuje a považuje je za nezbytnou součást budoucí filosofie.²⁵⁶ Avšak na konci svého života si Klíma začíná uvědomovat, že dospěl k typu nihilismu, který je pro lidské žití nemožný.²⁵⁷ U Leonida Andrejeva je inspirace nejednoznačná, jeho nový člověk je racionalista,²⁵⁸ podobným typem osobnosti je pojetí člověkoboha u Dostojevského.²⁵⁹ Andrejev používá stejného obratu jako Dostojevský „všechno je dovoleno“,²⁶⁰ jeho literární postava cítí absolutní převahu nad všemi a podobně jako nadčlověk chce vládnout nad vším jako Bůh.²⁶¹ V jeho díle lze najít zmínku o postavě Raskolnikova, který je zde stejně jako u Nietzscheho považovaný za méněcenného pro své selhání.²⁶² Také Andrejevovo pojetí nesmrtelnosti duše se neshoduje s žádnou koncepcí kromě Klímovy, která však neuznává účelnost lidského žití.²⁶³

²⁵² STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*, s. 27. [cit. 2012-03-20].

Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

²⁵³ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 141 – 148.

²⁵⁴ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 67 – 68.

²⁵⁵ Tamt., s. 85.

²⁵⁶ CHALUPECKÝ, J. *Expresionisté*, s. 149 – 153.

²⁵⁷ Tamt., s. 169 – 170.

²⁵⁸ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 18 – 20.

²⁵⁹ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Běsi*, s. 578 – 583.

²⁶⁰ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 96.

²⁶¹ Tamt., s. 96 – 97.

²⁶² Tamt., s. 19 – 20.

²⁶³ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 9 – 12.

8 ZÁVĚR

V předložené bakalářské práci jsou zpracovány základní filosofické koncepce Friedricha Nietzscheho, Fjodora Michajloviče Dostojevského, Ladislava Klímy a Leonida Nikolajeviče Andrejeva. Na základě filosofických a beletristických děl je zde provedena komparace jejich stanoviska k egodeismu, týkající se převážně koncepce nového člověka včetně jeho vztahu ke společnosti, a koncepce smrtelné duše. Cílem bakalářské práce je zpřehlednění problematiky egodeismu, komparace již zmíněných koncepcí, ale také vysledování potenciální vzájemné či společné inspirace těchto čtyř myslitelů.

Porovnáním koncepcí o věčnosti lidského života je možné konstatovat, že s výjimkou Friedricha Nietzscheho ostatní tři autoři považují lidskou duši za nesmrtelnou. Pouze Nietzsche zaujímá stanovisko plnohodnotného prožití pozemského života s vědomím smrtelné duše.²⁶⁴ Dostojevský jako jediný ze čtyř autorů zaujímá teologické stanovisko, ve kterém zdůrazňuje nezbytnost křesťanské víry, resp. víry v nesmrtelnou duši, jako nejdůležitější ideje lidstva, ideje lásky.²⁶⁵ Proti Nietzscheovi je postavena koncepce nesmrtelné duše Ladislava Klímy, kterou český myslitel zdůvodňuje tvrzením, že smrt je pouhou změnou duševního stavu.²⁶⁶ Literární hrdinové Leonida Andrejeva považují duši za nesmrtelnou, jelikož celý lidský život je vězením do věčné nekonečnosti a smrtí se rozumí pouze změna formy jedince. Pojetí nesmrtelnosti duše je podloženo racionální teorií, podle níž je celý lidský život spjatý s účelem většího celku.²⁶⁷

Shrnou-li se komparace koncepcí imortality, je možné stručně říci, že Ladislav Klíma, přestože tvrdí, že je vědomí nesmrtelné, neuznává žádný účel lidského života,²⁶⁸ zatímco Leonid Andrejev je o smyslu života racionálně přesvědčen, a to v souvislosti s pojetím lidské nesmrtelnosti.²⁶⁹ Friedrich Nietzsche dochází k přesvědčení, že lidský život je konečný, ale nemá daný účel,²⁷⁰ zatímco Fjodor Michajlovič Dostojevský vidí smysl života v teologické víře v ideu nesmrtelnosti.²⁷¹

²⁶⁴ KOUBA, P. *Nietzsche: filosofická interpretace*, s. 42 – 65.

²⁶⁵ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele I.*, s. 630.

²⁶⁶ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 9 – 10.

²⁶⁷ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 62 – 71.

²⁶⁸ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 9 – 11.

²⁶⁹ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 20.

²⁷⁰ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 71 – 72.

²⁷¹ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Bratři Karamazovi I*, s. 78.

V problematice nových hodnot egodeismu je nadčlověk Friedricha Nietzscheho synonymem pro zničení všech dosavadních lidských hodnot, zvláště morálních, vycházejících z křesťanství.²⁷² Hlavním rysem nadčlověka se stává hierarchie vládnutí silnějších nad slabšími, tvoření vlastních hodnot a posuzování činů podle vlastního svědomí.²⁷³ Ladislav Klíma podobně jako Friedrich Nietzsche vychází z antického ideálu hrdinů,²⁷⁴ na rozdíl od nadčlověka Nietzscheho je však Klímovu velkému člověku zcela lhostejné, co činí ostatním; velký člověk za své činy nepřebírá žádnou odpovědnost ani tresty.²⁷⁵ Dostojevský pokládá nového člověka za jedince, který skrze utrpení dochází zpět k víře v Krista, tedy k původním křesťanským hodnotám.²⁷⁶ Jako jediný z daných autorů je negativně zaměřený proti egodeismu, protože sebezbožštění přispívá ke zničení těla i duše člověka.²⁷⁷ Leonid Andrejev představuje nového člověka jako racionalistu, který si snaží život uzpůsobit sobě, ale který zároveň sám sebe považuje za Boha, jenž si tvoří vlastní hodnoty. Tyto hodnoty vycházejí pouze z rozumu a jsou částí celku, který má svůj účel a řád.²⁷⁸

Shrnutím otázky vztahu společnosti a egodeisty je možné konstatovat, že pro společnost je takový člověk většinou synonymem zločince; ovšem ze subjektivního hlediska egodeisty je on sám vládcem nad nízkou společností a myslí si, že jí tím prospívá. Výjimkou je Dostojevský, který ve svých dílech egodeistu neuznává jako přínos pro lidstvo, naopak se domnívá, že takový jedinec společnosti škodí.²⁷⁹

Co se týká otázky inspirace těchto myslitelů, jestliže se porovnají roky života a léta vydávání filozofických děl uvedených myslitelů, je možné určit, že Nietzsche s Dostojevským vydávali svá nejlepší díla v podobném časovém období, a také druhá dvojice Klíma s Andrejevem se ocitla ve společném časovém horizontu, avšak o téměř třicet let později nežli předchozí dva myslitelé. Friedrich Nietzsche se mohl stát inspirací pro každého z daných autorů, pouze u Dostojevského teprve v posledním desetiletí jeho života, což většina myslitelů nepovažuje za pravděpodobné. Nietzsche se však mohl inspirovat kromě jiných – zde v závěru nezmiňovaných filosofů – pouze

²⁷² NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9 – 12.

²⁷³ NIETZSCHE, F. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem*, s. 52.

²⁷⁴ KLÍMA, L. *Traktáty a diktáty*, s. 67 – 71.

²⁷⁵ *Tamt.*, s. 78 – 79.

²⁷⁶ DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Deník spisovatele II.*, s. 80.

²⁷⁷ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 37.

²⁷⁸ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 60 – 61.

²⁷⁹ BERĎAJEV, N. *Dostojevského pojetí světa*, s. 41 – 43.

Dostojevským, ani v tom však nepanuje v názorech pozdějších filosofů shoda.²⁸⁰ Naopak jednoznačnou inspirací Ladislava Klímy byl Friedrich Nietzsche, což vyplývá z komparací těchto dvou filozofů; v dílech Klímy jsou také časté přímé odkazy na podněty z děl Friedricha Nietzscheho.²⁸¹ O inspiraci Leonida Andrejeva nemohou být předloženy jednoznačné argumenty, v jeho povídkách se může usuzovat pouze na určitý vliv koncepce Dostojevského člověkoaha²⁸² a Nietzscheho nadčlověka.²⁸³

Shrnutím otázky vzájemné inspirace lze tedy dojít k závěru, že jednoznačná inspirace Friedrichem Nietzschem je prokázána pouze u Ladislava Klímy.²⁸⁴ Na neurčité ovlivnění Leonida Andrejeva z koncepcí Nietzscheho nadčlověka²⁸⁵ a Dostojevského člověkoaha²⁸⁶ se může usuzovat z důkladného rozboru jeho děl. Inspirace Friedricha Nietzscheho je často přisuzována Fjodoru Michajloviči Dostojevskému, ale zde se názory filosofů dosti liší.²⁸⁷ Dostojevský sám nemá přímo prokázanou inspiraci, která by se vztahovala na zde pojednávané autory. Společné ovlivnění je možné téměř vyloučit, protože zde byla zjištěna pouze možnost určitého ovlivnění mystikem Boehmem u Friedricha Nietzscheho a Fjodora Michajloviče Dostojevského,²⁸⁸ a také možnost společné inspirace Friedrichem Nietzschem v koncepcích Ladislava Klímy²⁸⁹ a Leonida Andrejeva.²⁹⁰

²⁸⁰ STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*, s. 35 – 36. [cit. 2012–03–20].

Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

²⁸¹ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 5 – 19.

²⁸² ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 19 – 20.

²⁸³ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 60 – 61, *Fixní idea*, s. 96 – 97.

²⁸⁴ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 5 – 19.

²⁸⁵ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 96 – 97, *Moje zápisky*, s. 60 – 61.

²⁸⁶ ANDREJEV, L. *Moje zápisky*, s. 37 – 38.

²⁸⁷ STOEBER, M. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*, s. 35. [cit. 2012–03–20].

Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

²⁸⁸ Tamt., s. 27.

²⁸⁹ KLÍMA, L. *Svět jako vědomí a nic*, s. 5 – 12.

²⁹⁰ ANDREJEV, L. *Fixní idea*, s. 96 – 97, *Moje zápisky*, s. 60 – 61.

9 SEZNAM LITERATURY

ANDREJEV, Leonid. *Fixní idea*. Olomouc : Votobia, 1996. ISBN 80-7198-060-9.

ANDREJEV, Leonid. *Moje zápisky*. Praha : Volvox Globator, 2004.
ISBN 80-72-07-543-8.

BACHTIN, Michail Michajlovič. *Dostojevskij umělec: k poetice prózy*.
Praha : Československý spisovatel, 1971.

BERĎAJEV, Nikolaj. *Dostojevského pojetí světa*. Praha : Oikoymenh, 2000.
ISBN 80-7298-020-3.

DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Běsi*. Voznice : Leda, 2008.
ISBN 978-80-7335-124-3.

DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Bratři Karamazovi*. Praha : Academia, 2004.
ISBN 80-200-1226-5.

DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Deník spisovatele I*. Praha : Odeon. 1977.

DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Deník spisovatele II*. Praha : Odeon. 1977.

DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič. *Zločin a trest*. Praha : Svět Sovětů, 1966.

DUBSKÝ, Ivan. *Diskurs na téma jedné Klímovy věty*. Praha : Pražská imaginace, 1991.
ISBN 80-7110-034-X.

GORKIJ, Maxim. *Portréty*. 2. vydání. Praha : Svoboda, 1968.

HRBEK, Mojmír. „Smrt Boha“ v Nietzschevě filosofii. Praha : Academia, 1997.
ISBN 80-200-0588-9.

CHALUPECKÝ, Jindřich. *Expresionisté*. Praha : Torst, 1992. ISBN 80-85639-00-9.

KÁBRT, JAN. *Latinsko/český slovník*. Voznice : LEDA, 2003. ISBN 80-85927-82-9.

KAUTMAN, František. *F. M. Dostojevskij: věčný problém člověka.*

Praha : Akademia, 2005. ISBN 80-200-1273-7.

KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy.* Praha : Hermann a synové, 1993.

KLÍMA, Ladislav. *Svět jako vědomí a nic.* Húrná Streda : Súvislosti, 1999.

ISBN 80-900461-0-X.

KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty.* Olomouc : Votobia, 1995. ISBN 80-900614-9-4.

KLÍMA, Ladislav. *Velký román.* Praha : Levné knihy, 2007.

ISBN 978-80-7309-486-7.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Filosofický slovník.* 2. vydání. Olomouc : Olomouc, 2002.

ISBN 80-7182-064-4.

KOUBA, Pavel. *Nietzsche: filosofická interpretace.* Praha : Oikoymenh, 2006.

ISBN 80-7298-191-9.

MAGNUS, Bernd – HIGGINS, Kathleen M. *The Cambridge Companion to Nietzsche.*

Cambridge : Cambridge University Press, 1996. ISBN 978-0-521-36767-0.

NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky.* Praha : Aurora, 2004.

ISBN 80-7299-077-2.

NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model čili jak se filosofuje kladivem.*

Olomouc : Votobia, 1995. ISBN 80-85885-33-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra.* Olomouc : Votobia, 1992.

ISBN 80-85619-28-8.

PATOČKA, Jan. *Kacířské eseje o filosofii dějin.* 3. vyd. Praha : Oikoymenh, 2007.

ISBN 978-80-7298-275-2.

SOKOL, Jan. *Malá filosofie člověka. Slovník filosofických pojmů.* 5. vydání.

Praha : Vyšehrad, 2007. ISBN 978-80-7021-884-6.

SOLOVJOV, Vladimír. *Čtení o boholidství*.

Velehrad : Refugium Velehrad – Roma, s. r. o., 2000. ISBN 80–86045–54–4.

INTERNETOVÉ ZDROJE

DIENSTAG, Joshua Foa. Nietzsche's Dionysian pessimism. *The American Political Science Review* [online]. 2001, Vol. 95, No 4. [cit. 2012–03-20].

Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/3117722>>.

LAVRIN, Janko. A Note on Nietzsche and Dostoevsky. *Russian Review* [online]. 1969, Vol. 28, No. 2. [cit. 2012–03-20].

Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/127505>>.

STOEBER, Michael. *Dostoevsky's Devil: The Will to Power*. *The Journal of religion* [online]. 1994, Vol 74, No 1. [citace 2012–03-20].

Dostupný z WWW: <<http://www.jstor.org/stable/1203613>>.

10 RESUMÉ

The bachelor thesis deals with the topic of *egodeism*, the notion used by Ladislav Klíma in the twentieth century. In the introduction, there is clarified the very notion of egodeism in its historical and religious context and also there are explained different meanings of words *ego* and *deismus*. The main part consists of particular conceptions of egodeism of four writers and thinkers, i. e. German thinker Friedrich Nietzsche, Russians writers Fyodor Dostoevsky and Leonid Andreyev, and Czech thinker Ladislav Klíma. In the conclusion, there is a summary of previous comparisons. The aim of the bachelor thesis is particularly focused on comparison of fundamental interpretations of the notion of egodeism, the idea of new human beings including their relation to the human society, the concept of eternal recurrence and the concept of the immortal soul. The intention is also to find the influence between Nietzsche, Dostoevsky, Klíma and Andreyev, and the common source of their influence.

Their concepts of egodeism are very different. Dostoevsky's concept of the new man does not correspond with the Nietzschean concept of the overman, but on the contrary it refers to the ideal of the Godman. The Godman is in contrast to the Nietzschean concept. Dostoevsky very likely influenced Nietzsche's philosophy, but Nietzsche no doubt inspired the concept of egodeism of Ladislav Klíma. Only Leonid Andreyev's inspiration is not clear enough, but there is a reference to the influence of Dostoevsky or Nietzsche. Only Dostoevsky represents the theological theory of the immortal soul like the best idea of the mankind, Nietzsche puts his concept of the overman and his theory of the eternal recurrence together; Klíma's notion of egodeism is associated with the egosolism and his theory of the immortal soul as the universal God conscious. Leonid Andreyev argues our life has own rational telos and a one is maybe everywhere and forever jailed, therefore the question of the freedom or the suicide is irrelevant; everyone knows nothing about immortality or mortality of the soul. The relationship a new man to a human society is mostly criminal expect the concept of Dostoevsky's Godman. The question of this criminality is mentioned in the literature of four thinkers very often.